

Matkailututkimus 8: 1, 53–55 (2012)
©Suomen matkailututkimuksen seura



Väitöksiä - Dissertations

Metsä matkailukäytössä – Etnografinen tutkimus luonnossa opastamisesta

Outi Rantala

Matkailualan koulutus- ja tutkimusinstituutti, Lapin yliopisto

Research based on approaching commercial nature tourism from inside the field has been minor when dealing with fitting together different natural land use forms. In the dissertation the focus is on the special features of commercial nature tourism and on the practices of guides leading foreign tourism groups in nature. The analysis is based on practice theory. The ethnographic research data has been produced in Lapland's nature tourism areas during the years 2006-2009 by working as a guide and by participating in training of nature experience instructors. By highlighting the detailed description of a reflexive research process the application of the methodology within the field of nature-based tourism research is promoted. The study shows that the production of forest as a suitable environment for commercial nature tourism is based on the dynamics between the action of the guide, motivations of tourists and restrictions and possibilities afforded by the forest. The analysis on guides' practices points out that weather and safety can be perceived along with forest's aesthetics when planning the use of natural resources, since these factors bring out collective ways of action related to the forest.

Keywords: nature-based tourism, tourism work, practice, material culture, ethnography

Kansainvälisten matkailijamäärien lisääntyttyä Lapissa on metsän keskeinen puu-tuotannollinen rooli saanut rinnalleen toisen roolin: lappilainen metsä toimii yhä useammin myös ainutlaatuisen luontokokemusten lähteenä. Miten talouskäytössä oleva metsä taipuu kaupallisten luontomatkailupalveluiden toteuttamisympäristöksi? Maankäyttömuotojen yhteensovittamista käsiteltäessä ovat kaupallista luontomatkailutoimintaa sisältäpäin tarkasteleva ja erityisesti oppaiden näkökulmaa esille tuova tutkimustieto olleet sivuroolissa. Kuitenkin on pitkälti matkailun globaaleista toimintatavoista ja oppaiden paikallisesti tekemästä työstä kiinni, minkälaisia luontokokeuksia lappilaisessa metsässä tuotetaan.

Väitöskirjatutkimuksessa tarkastelukohteena ovat lappilaisen metsän matkailukäyttöön liittyvät kaupallisen luontomatkailun erityispiirteet ja ulkomaalaisten matkailijoiden kanssa luonnossa toimivien oppaiden käytännöt. Tutkimustehtävänä on selvittää oppaiden metsään liittyviä toimintatapoja analysoimalla, kuinka lappilaisesta metsästä tuotetaan matkailukäyttöön soveltuva ympäristö yhteisen toiminnan kautta. Kokoomäväitöskirja koostuu neljästä kansainvälisestä tutkimusartikkelista sekä suomenkielisestä yhteenvedosta.

Väitöskirjatutkimus pohjautuu käytänteoreettiseen tutkimusotteeseen. Luontomatkailututkimuksen käsitteellistä kehittämistä tehdään syventymällä opastamisen käytäntöjen ruumiilliseen, esirefleksiiviseen ja materiaaliseen luonteeseen. Kulttuurisen näkökulman avulla käytäntöjen rutiininomaisuuden analyysiin yhdistetään tavoitteellisen ja luovan toiminnan tarkastelu.

Tutkimuksen aineisto on tuotettu osallistuvalla havainnoinnilla oppaan työssä ja luonto- ja elämysohjaajakoulutuksessa Lapin luontomatkailualueilla vuosien 2006–2009 aikana. Tausta-aineistona toimivat muun muassa vuosien 2005–2009 aikana eri tutkimushankkeissa toteutetut haastattelut ja kootut kirjoituskilpailuaineistot. Metodologisesti tutkimus edustaa etnografista tutkimusperinnettä, jossa keskeistä on tutkijan osallistuminen tutkittavaan ilmiöön. Painottamalla kolmitasoisen refleksiivisen tutkimusprosessin tarkkaa kuvausta, tavoitteena on ollut edistää metodologian sovellettavuutta luontomatkailututkimuksessa. Toteuttamalla kirjoitustyötä sekä tutkimuskentällä, aineiston käsittelyvaiheessa että tutkimusraportteja laadittaessa on kenttäpäiväkirjoista, raporteista, valokuvista ja videosta koostuvasta aineistosta työstetty tiheää kerrontaa sisältäviä kertomuksia tutkimuksen lukijakuntaa varten.

Tutkimus osoittaa, että metsän tuottaminen kaupalliseen luontomatkailutoimintaan soveltuvaksi perustuu oppaan toiminnan, matkailijoiden motiivien ja metsän tarjoamien rajoitusten ja mahdollisuuksien väliseen dynamiikkaan. Luontomatkailun ja metsän välinen vuorovaikutuksellinen sidos tekeekin metsästä erityisen luonnonvaran.

Metsän käyttö kaupallisessa luontomatkailutoiminnassa edellyttää ensinnä valmisteluita ja ennakointia, joihin liittyy erilaisten materiaalien järjestysten kuten luonnon olosuhteiden ja teknisten apuvälineiden tuntemista. Toiseksi toiminta metsässä vaatii infrastruktuurin ja apuvälineiden käyttöön liittyvien taitojen hallintaa muuttuvissa olosuhteissa. Kolmanneksi esimerkiksi sään metsän olosuhteisiin tuomia vaihteluita tulee osata hyödyntää sovitettaessa tunnelmia matkailijoiden motiiveihin ja luotaessa tunteisiin perustuvaa intensiivisyyttä metsässä tapahtuvaan toimintaan.

Oppailta edellytetäänkin paikallista ja kokemusperäistä tietoa luonnosta, kykyä ennakoida ja valmistella matkailupalvelu vallitsevien olosuhteiden pohjalta, tunte-musta teknisistä apuvälineistä sekä taitoa yhdistää metsän muuttuvat tunnelmat ja erilaisten matkailijaryhmien odotukset toisiinsa. Oppaan toiminta keskittyy usein matkailijoiden turvallisuuden takaamiseen, sillä metsässä sattuu monenmoista koke-mattoman ryhmän kanssa. Metsän maisemallisuuden havainnointi ja luontoelämys-ten osoittaminen matkailijoille jäävät silloin sivurooliin. Mitä kokeneempi retkeä ohjaava opas on, sitä enemmän hänellä on keinoja pitää päähuomio matkailijoiden kokemuksissa.

Oppaiden tietoa metsien matkailukäytöstä tulisi jatkossa hyödyntää myös matkai-lukeskusten maankäytön suunnittelussa. Metsien laadulla ja luonteella on suuri mer-kitys luontomatkaailupalveluille: metsän tunnelma voi joko tukea opasta työssään tai asettaa oppaan työlle lisähaasteita. Oppaiden näkökulmasta metsän matkailukäytössä ovat yhtä tärkeitä elämykselliset kauniit maisemat ja turvallisuus. Oppaiden osaami-sen kautta voidaankin arvioida esimerkiksi sitä, käytetäänkö luontoalueita niin kuin suunnittelijat ovat tarkoittaneet vai ohjaavatko kaupallisen matkailutoiminnan tiukat aikataulut ja kokemattomat asiakasryhmät oppaita soveltamaan reittiverkostoja suun-nitteluista käyttötavoista poiketen.

Oppaiden käytäntöjen analyysi osoittaa, että sää ja turvallisuus voidaan nostaa metsän estetiikan ohella luonnonvarasuunnittelussa huomioitaviksi tekijöiksi, sillä ne tuovat esille metsän käyttöön liittyviä kollektiivisia toimintamalleja. Lisäksi ne osoittavat esimerkiksi ulkomaalaisten matkailijoiden ja sesonkioppaiden kokemattomuuden tunnistamisen tärkeyden. Kaupallisessa luontomatkaailutoiminnassa met-sässä toimimiseen liittyvään hiljaiseen tietoon tulisi kiinnittää enemmän huomiota ja siihen, miten kokemusperäinen tieto voi olla muutettavissa opetettaviksi tiedoiksi ja taidoiksi.